повідальності є набагато ширшим, до нього можна віднести також органи місцевого самоврядування, політичні партії, громадян України, іноземних громадян та апатридів [4, с. 34]. Ми також поділяємо цю думку вченого і вважаємо її достатньо аргументованою.

Принцип індивідуалізації юридичної відповідальності особи, що знайшов своє формальне закріплення в ч. 2 ст. 61 Основного Закону Української держави, узгоджується з концепцією конституційно-правової відповідальності лише в частині індивідуальних суб'єктів конституційного права, тобто громадян держави, іноземних громадян і апатридів, які володіють конституційною деліктоздатністю і до котрих можуть бути застосовані санкції конституційно-правових норм за вчинення конституційного делікту.

1. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2016. – 392 с.

2. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами) : підручник. – К. : Кондор, 2002. – 353 с.

3. Конституція України : науково-практичний коментар / В.Б. Авер′янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.; ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. – Харків : Право; К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. – 808 с.

4. Кравченко В.В. Конституційне право України : навчальний посібник. – Вид. 3-тє, виправл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – 512 с.

5. Морозова Л.А. Теория государства и права : учебник. – М. : Юристь, 2002. – 414 с.

6. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник – К. : Наукова думка; Прецедент, 2007. – 344 с.

7. Проблемы общей теории права и государства : учебник для вузов / под общ. ред. академика РАН, д.ю.н., проф. В. С. Нерсесянца. – М. : Норма, 2006. – 832 с.

8. Проблеми правової відповідальності : монографія / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін.; за ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. – Х. : Право, 2014. – 348 с.

9. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. – Вид. 5-те, зі змінами : навчальний посібник. – К. : Атіка. – 2001. – 176 с.

10. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2002. – 776 с.

11. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

12. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведєрніков. – 2-е вид. перероб. і доп. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. – 468 с.

Малихіна Влада Володимирівна
аспірант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЗМЕЖУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ, КОНСТИТУЦІЙНОЇ ТА ЦИВІЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Незважаючи на постійну зміну законодавства щодо компетенції судів окремих юрисдикцій, знайти оптимальну модель її розмежування не вдається. Визначення юрисдикції спору в багатьох випадках залишається досить

складною проблемою для практики.

Окремі аспекти цієї проблематики розглядались у працях В.М. Кампа, М.І. Козюбри, В.Є. Скоморохи, М.І. Смокович, В.Ф. Бойка, В.Т. Маляренка, О.М. Пасенюка, Д.М. Шадури та інших вчених.

Насамперед зупинимося на розмежуванні конституційної та адміністративної юрисдикції. Це питання у першу чергу виникає у спорах за участю вищих органів влади.

Особливо гострим воно стає у справах за позовами громадян до:

– Верховної Ради України з приводу порушення нею законодавчих процедур, установлених Регламентом Верховної Ради або Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»;

– Верховної Ради України з приводу її бездіяльності, що дістала вияв у неприйнятті певного закону (у тому числі тих законів, до прийняття яких спонукав Конституційний Суд України у своїх рішеннях);

– Верховної Ради України з приводу ненадання громадянину доступу до тексту законопроекту та можливості внести свої пропозиції щодо нього;

– комітетів Верховної Ради України з приводу недопуску громадян на засідання, що були призначені для розгляду законопроектів;

– народних депутатів, комітетів Верховної Ради України, Президента України з приводу неналежного розгляду ними пропозицій громадян, у тому числі законодавчих ініціатив громадян;

– Президента України з приводу його дій із підписання міжнародного договору від імені України [5, с. 24].

За аналогічних обставин в одних випадках суд відмовляє у відкритті провадження щодо таких позовів з мотивів їх належності не до адміністративної, а до конституційної юрисдикції, в інших випадках – розглядає справу по суті, а у третіх – повертає позовну заяву під приводом неналежного формулювання позовних вимог.

При вирішенні цієї практичної проблеми, на нашу думку, слід виходити саме з характеру та предмета спірних відносин.

Таким чином, предметом конституційної юрисдикції є діяльність вищих органів держави щодо обрання із кількох політичних альтернатив певного одного варіанта, який і закріплюється у формі закону чи підзаконного акта. Правові межі цього вибору за загальним правилом установлено Конституцією України. Завдання Конституційного Суду власне в тому й полягає, щоб контролювати, чи не виходить політичний розсуд вищих органів влади за межі приписів Конституції України.

Предметом адміністративної юрисдикції є діяльність публічної адміністрації, тобто корпусу політично нейтральних службовців, які за допомогою фінансових, організаційних та інших ресурсів держави з метою вирішення певних загальносуспільних проблем владно впливають на поведінку окремих приватних осіб чи їх груп [5, с. 25]. Хоча адміністративний розсуд окремих службовців і містить елементи політичної лояльності, проте ці елементи обмежені певним «стратегічним» політичним рішенням, закріпленим у законі. Таким чином, специфіка адміністративних судів полягає у контролі за тим, щоб цілі та засоби публічної адміністрації відповідали законові та не пору-

шували права приватних осіб.

У цьому контексті слід зазначити, що державне регулювання, з одного боку, та публічне адміністрування – з іншого, мають одну спільну рису – їх призначення полягає в здійсненні організуючого впливу, спрямовуванні поведінки. Однак, якщо говорити про основне їхнє спрямування, то державне регулювання в більшості не стосується статусу окремих конкретних осіб. Це і є основною відмінністю від публічного адміністрування.

Отже, слід зазначити, що до адміністративної юрисдикції належать спори з приводу рішень вищих політичних органів влади про призначення, обрання на посаду, звільнення з посади, інші кадрові рішення (спори у сфері публічної служби, а також про надання, зміну статусу окремих приватних осіб (з питань громадянства, помилування тощо). До сфери контролю з боку адміністративних судів також належать і ті рішення згаданих органів, при прийнятті яких гарантується участь приватних осіб. Якщо такі гарантії відсутні, спір про конституційність належить до юрисдикції Конституційного Суду України.

Наступним, не менш важливим, постає питання розмежування адміністративної та цивільної юрисдикції.

Так, відповідно до цивільного законодавства, кожна особа має право в порядку цивільного судочинства звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, а у випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, або державні чи суспільні інтереси, то завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ [7]. До адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

Тобто одним із суб’єктів публічно-правового спору, його обов’язковим учасником є суб’єкт владних повноважень.

Треба зазначити, що у порядку адміністративного судочинства не може бути оскаржено рішення, дії чи бездіяльність будь-якої установи, організації, підприємства, їх посадових осіб.

Однак ані КАС України, ані в ЦПК не зазначено, які ж саме рішення, дії чи бездіяльність органів місцевого самоврядування, їхніх посадових чи службових осіб і в якому порядку мають розглядатися, що призводить до різного розуміння справ за однотипними позовами.

Так, дуже важливою є ст. 105 КАС (де визначено, які вимоги може містити адміністративний позов) та ст. 17 КАС України (в якій викладено компетенцію адміністративних судів, а саме: спори фізичних чи юридичних осіб

із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби; спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень; спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів; спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України; спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму) [2].

Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи: що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України; що належить вирішувати в порядку кримінального судочинства; про накладення адміністративних стягнень; щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої діяльності або виключної компетенції.

Лише ст. 15 ЦПК України встановлює, що суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин; інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства [7]. При цьому законом може бути передбачено розгляд інших справ за правилами цивільного судочинства.

Таким чином, вид юрисдикції – адміністративної чи цивільної – визначатиме характер позовних вимог і те, до кого вони спрямовані. Це дві важливі умови, які неодмінно повинні бути враховані при визначенні юрисдикції суду.

Отже, розглянувши розмежування деяких юрисдикцій, слід зазначити, що нормативно юрисдикція жодного суду не є абсолютно визначеною, а носить відносно визначений характер. Це означає, що юрисдикція щодо справ одного виду судочинства завжди визначається стосовно справ інших видів судочинства.

---

1. Бородін М., Ситнік О. Узагальнення судової практики з питань визначення критеріїв відмежування цивільних, адміністративних та господарських справ / Бородін М., Ситнік О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pravo.org.ua.

2. Кодекс адміністративного судочинства України // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.

3. Куйбіда Р. Межі адміністративної юрисдикції: спірні питання / Р. Куйбіда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pravo.org.ua.

4. Пасенюк О. Адміністративна та господарська юрисдикція. Демаркація триває / О. Пасенюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www. vasu. gov. ua/ua/imp_sub. html?_m=publications&_t=rec&id=580.

5. Пасенюк О. Десять років адміністративного судочинства: розмежування конституційної та адміністративної юрисдикції / О. Пасенюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osce.org/uk/ukraine/ 233086?download=true.

6. Смокович М.І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 304 с.

7. Цивільний процесуальний кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15.